

IN MEMORIAM

PROFESSOR DR. JOHANNA WESTERDIJK

4 januari 1883 - 15 november 1961

Op woensdag 15 november 1961 is ons erelid Professor Dr. JOHANNA WESTERDIJK in de ouderdom van ruim 78 jaar te Baarn overleden. Met haar is een onzer oudste leden, althans ons oudste lid naar anciënniteit, en het laatste bestuurslid uit de allereerste jaren van de vereniging, heengegaan.

Zij was een van de oprichters van de Nederlandse Mycologische Vereniging (op 17 oktober 1908) en zij werd de eerste secretaresse.

Na vier jaren, in september 1912, zag zij zich echter door drukke werkzaamheden genoodzaakt, deze bestuursfunctie neer te leggen. Hoewel zij daarna niet meer actief voor de N.M.V. werkzaam heeft kunnen zijn, bleef zij belangstelling tonen voor de vereniging: sinds de oprichting is zij dan ook onafgebroken lid gebleven. Nadat zij in 1930 door uitbreiding van het laboratorium in Baarn de beschikking had gekregen over een zaal, waar bijeenkomsten gehouden konden worden, heeft onze vereniging daar menigmaal gastvrijheid mogen genieten voor het houden van vergaderingen, waarbij JOHANNA WESTERDIJK meestal zelf ook tegenwoordig was en soms een demonstratie hield van bijzondere schimmelcultures of van werk, dat in het laboratorium verricht werd.

Bij het gouden jubileum van de N.M.V. in oktober 1958 werd Prof. WESTERDIJK om haar verdiensten voor de vereniging en vooral om haar grote betekenis en verdiensten voor de mycologie in het algemeen tot erelid van de vereniging benoemd.

JOHANNA WESTERDIJK werd op 4 januari 1883 in de gemeente Nieuwer-Amstel geboren. Zij studeerde biologie aan de Universiteiten van Amsterdam, München en Zürich en promoveerde op een proefschrift getiteld: "Die Regeneration der Laubmoose".

Teruggekeerd in Nederland werd zij benoemd tot directrice van het Fytopathologisch Laboratorium "Willie Commelin Scholten" te Amsterdam als opvolger van Dr. J. RITZEMA BOS, die naar Wageningen vertrok. Op 15 maart 1906 aanvaardde zij deze functie. Weldra had de jonge WESTERDIJK zich ingewerkt in het voor haar nog onbekende gebied van de fytopathologie, de leer der planteziekten, op welk gebied zij later een autoriteit zou worden. Vele problemen over planteziekten werden in het laboratorium aan de Roemer Visscherstraat te Amsterdam bestudeerd. Verschillende publicaties zagen het licht, aanvankelijk van WESTERDIJK alleen, later ook van haar medewerkers, of van haar in samenwerking met hen. In de loop der jaren nam het laboratorium steeds in betekenis toe en breidde ook de staf zich uit. Op 15 november 1910 werd de heer A. VAN LUIJK als assistent aangesteld; hij is gedurende meer dan 25 jaren een der steunpilaren van het laboratorium gebleven.

Al spoedig na de benoeming van JOHANNA WESTERDIJK tot directrice kwamen verschillende studenten in de biologie en ook afgestudeerde biologen (o.a. Mej. CATH. COOL, Dr. LE COSQUENO DE BUSSY, Dr. VAN HALL) enige tijd in het laboratorium werken. Deze samenwerking met de Universiteiten culmineerde in de benoeming in 1917 van Dr. JOHANNA WESTERDIJK tot buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit van Utrecht.

In 1930 volgde tevens haar benoeming tot buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Het laboratorium was inmiddels in 1920 verhuisd van Amsterdam naar Baarn, waar het in villa Java aan de Javalaan een veel ruimere behuizing kreeg. Met het Fytopathologische Laboratorium "Willie Commelin Scholten" verhuisde ook het C.B.S.

Op verzoek van Prof. Dr. F. A. F. C. WENT, destijds hoogleraar in de plantkunde aan de Universiteit van Utrecht, had JOHANNA WESTERDIJK in 1907 een collectie schimmels onder haar hoede genomen, welke collectie was samengebracht onder auspiciën van de Association internationale des Botanistes.

Na de oorlog 1914-1918 bleek deze Association ter ziele.

De waardevolle schimmelcollectie, die intussen aanmerkelijk in omvang was toegenomen, werd toen ondergebracht bij een speciale stichting, die later de naam kreeg van Centraalbureau voor Schimmelcultures, het C.B.S., welke stichting bij de mycologen over de gehele wereld een bekend begrip is geworden.

Had Prof. WESTERDIJK in de Amsterdamse jaren gelegenheid om zelf onderzoek te doen (zie haar publicaties in het Nederlandsch Kruidkundig Archief, en in de Jaarverslagen, in de Mededelingen en in de Vlugschriften van het Fytopathologische Laboratorium "W.C.S." uit die tijd), met de verhuizing naar Baarn, waarmede gepaard ging een uitbreiding van het Fytopathologisch laboratorium en van het C.B.S., en met haar nieuwe, later dubbele, functie van hoogleraar, bleef haar weinig tijd voor eigen onderzoek over. Haar werkzaamheden werden nu vooral leidinggevend en kwamen voor een groot deel op organisatorisch terrein te liggen (en zij kon uitstekend organiseren!)

Als hoogleraar werkte zij inspirerend op de studenten. Haar colleges, met welluidende stem voorgedragen, waren duidelijk en uitstekend verzorgd. Aan de inmiddels ingestelde praktische cursussen in de planteziekten namen studenten deel van de Universiteiten van Amsterdam (ook reeds vóór haar benoeming aldaar), Utrecht, Groningen en Leiden. Niet minder dan 54 doctores hebben bij haar hun proefschrift bewerkt, een ongekend hoog aantal, zeker voor een buitengewoon hoogleraar ! De onderwerpen, die hierbij bewerkt werden, lagen soms op fysiologisch-fytopathologisch gebied, meestentijds echter op mycologisch-fytopathologisch gebied. Hierbij kon dan vaak profijt getrokken worden van de in hetzelfde gebouw aanwezige schimmelcollectie van het C.B.S. De sfeer in haar laboratorium, die het stempel droeg van haar bijzondere en zeer vitale persoonlijkheid, zal er zeker toe bijgedragen hebben, dat velen graag in Baarn kwamen werken. De feesten in het Baarnse laboratorium, waaraan zijzelf gaarne haar daadwerkelijke medewerking verleende, waren beroemd !

Naast de vele promotie-onderwerpen werd ook ander onderzoek verricht. Zo werd b.v. het onderzoek over de iepenziekte, die in 1918 plotseling in ons land werd gesignaleerd, ter hand genomen. Over deze ziekte, waarvan Mej. B.G.SPIERENBURG in Wageningen als eerste de ziekteverwekker, een schimmel, isoleerde - welke later in 1922 door B.(SCHOL-)SCHWARZ nader werd onderzocht en in haar dissertatie beschreven - werd in het Baarnse laboratorium uitvoerig onderzoek gedaan door Mej.Dr. C.J.BUISMAN. Prof. WESTERDIJK bleef echter zelf ten nauwste bij dit onderzoek betrokken.

Ook vanuit het C.B.S. verschenen vele publicaties. Over de gistencollectie van het C.B.S. werd een uitvoerig werk in drie delen gepubliceerd door assistenten van het C.B.S. (Dl.I door Dr.STELLINGDEKKER, Dl.II door Dr.J.LODDER en Dl.III door Dr.H.A.DIDDENS en Dr.J.LODDER). Het omvangrijke laboratoriumonderzoek hiervoor werd deels uitgevoerd in Delft in het laboratorium voor Microbiologie bij Prof.Dr.A.J.KLUYVER, waar de gistencollectie inmiddels was ondergebracht, en deels in Baarn. Prof. WESTERDIJK ondernam vele buitenlandse reizen, bezocht vele congressen en legde vele internationale contacten, waarbij haar opvallend grote talenkennis haar goed van pas kwam. Onvermoeid maakte zij daarbij ook propaganda voor het Centraalbureau voor Schimmelcultures, hield daar herhaaldelijk voordrachten over en wist daarvoor overal belangstelling te wekken, hetgeen zowel de schimmelcollectie alsook de bibliotheek ten goede kwam: uit alle delen der wereld kwamen separaten binnen. Vele buitenlanders ook kwamen naar Baarn, op bezoek of om er een kortere of langere tijd te werken.

Met Prof.Dr.OTTO APPEL, die vóór 1940 gedurende vele jaren directeur was van Biologische Reichsanstalt te Berlin-Dahlem, publiceerde Prof. WESTERDIJK een systeem voor de indeling van planteziekten. Uitgaande van de gedachte, dat men bij confrontatie met een planteziekte, symptomen waarneemt en gewoonlijk niet direct de ziekteverwekker, die trouwens nog onbekend kan zijn, was dit systeem van APPEL en WESTERDIJK een indeling naar de ziektesymptomen.

Toen WESTERDIJK tenslotte in november 1952 haar taak neerlegde, liet zij een bloeiende en levend laboratorium achter, had zij (naast Prof.Dr.H.M.QUANJER voor de Wageningse ingenieurs) voor de biologen de fytopathologie tot een belangrijke studierichting weten op te bouwen en was haar naam in binnen- en buitenland bekend. Tal van onderscheidingen heeft zij in de loop der jaren ontvangen.

Ook het Centraalbureau voor Schimmelcultures was in de jaren van haar beheer uitermate in omvang en betekenis toegenomen. De collectie van circa 80 schimmels, die zij in 1907 onder haar hoede had gekregen, was in 1952 uitgegroeid tot 8400 stuks, dus meer dan verhonderdvoudigd. Vele wetenschappelijke instituten, maar ook andere instanties, tal van industriën b.v., betrokken schimmelcultures van het C.B.S. of stuurden schimmels in ter determinatie.

JOHANNA WESTERDIJK was de eerste vrouwelijke hoogleraar in ons land.

Vele veroordelen had zij vooral aanvankelijk in de praktijk nog te overwinnen. Misschien dat zij daardoor zo strijdbaar is gebleven.

Zij was een vooraanstaand lid van de Vereniging van Vrouwen met Academische Opleiding en was enige jaren presidente van de Internationale Federation of University Women. Maar naast de strijdbare en krachtige persoonlijkheid, die zij gewoonlijk uitstraalde, kenden wij oud-assistenten haar ook als de genoegetelijke gastvrouw, in wier gastvrije woning wij vele avonden pratend en musicerend hebben doorgebracht.

Bij haar afscheid in 1952 werd haar een grootse hulde bereid. In het WESTERDIJK-nummer van het Tijdschrift over Planteziekten (Bd.58,afl.6), van welks redactie zij vele jaren heeft deel uitgemaakt, werd de persoon JOHANNA WESTERDIJK en haar betekenis voor fytopathologie en mycologie van verschillende zijden belicht, hetgeen ook geschiedde in de toespraken, die voorafgingen aan de indrukwekkende afscheidsreceptie. Leerlingen en oud-leerlingen boden haar op de avond van die dag nog eens een echte Baarnse feestavond aan.

Nog eenmaal waren wij met haar tezamen aan het diner, dat haar in december 1955 werd aangeboden ter gelegenheid van haar 50-jarig doctoraat. In zéér grote getale waren vrienden en oud-leerlingen bij die gelegenheid opgekomen.

Zij stierf op 15 november 1961 in haar woning boven háár laboratorium.

Zeër velen waren op zaterdag 18 november op Westerveld aanwezig om haar naar haar laatste rustplaats te begeleiden.

Velen zullen haar met dankbaarheid en respect gedenken.

Zij ruste in vrede.

A. JAARSVELD.

DE EXCURSIES IN 1961.

Vergeleken met het voorgaande jaar is het aantal deelnemers aan de excursies van de NMV iets gestegen, bij een gelijk aantal uitingen (8). Het totaal deelnemers bedroeg in 1960 ong. 85 en liep in 1961 op tot ong. 105. Hieronder waren 70 leden en 35 belangstellenden, o.a. leden van de paddestoelenwerkgroep van de KNNV en biologische studenten. Een geluk was, dat de beide vroege excursies met voorinschrijving, die zich in vrij grote belangstelling mochten verheugen (resp. 18 en 13 deelnemers), dank zij het, mycologisch gezien, zeer geslaagde augustus weer, ongehinderd doorgang konden vinden.

Deze beide excursies zouden oorspronkelijk alleen op zaterdagmiddag gehouden worden, maar op verzoek van de aspirant deelnemers werd ook de zaterdagochtend in het programma betrokken.

Aan de excursies te Groningen en Rotterdam namen vrijwel alleen niet-leden van de NMV deel. Vanuit Verenigingsstandpunt hadden zij dus alleen waarde als voorlichting en propaganda. Zij hebben echter, voorzover mij bekend, geen nieuwe leden opgeleverd.